

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД XI–XVII СТ.

**ФЕДИТНИК Василь Миколайович - адвокат, старший партнер – керівник
Департаменту кримінально-правового захисту АО «Лігал Стратеджі»**

<https://orcid.org/0000-0002-0950-9765>

УДК 343.222

DOI 10.32782/LAW.2020.3.35

У статті підкреслено, що вивчення історії такого правового інституту як вина є надзвичайно важливим для розвитку наукових концепцій до визначення вина в доктрині кримінального права. Наголошено на актуальності питання про історичний нарис становлення поняття вина в кримінальному праві України в період XI–XVII ст. Проаналізовано історичні пам'ятки кримінального права на території України за виокремлений період і встановлено особливості виникнення та розвитку інституту вина. З'ясовано, що виникнення кримінально-правових норм на території сучасної України пов'язують з становленням Київської Русі як держави. Встановлено, що перші зародки інституту вина в кримінальному праві були сформовані в правовому акті Київської Русі – Руській Правді, знайшли свого подальшого розвитку в Статутах Великого князівства Литовського (1529, 1566 і 1588 років) та Соборному укладенні (уложенні) царя Олексія Михайловича 1649 року. У вказаних нормативно-правових актах можна прослідкувати виникнення перших згадок про вину та зародження інституту індивідуальної вина шляхом утвердження принципу особистої відповідальності, перехід до розуміння вина як психологічної категорії.

Ключові слова: вина, форма вина, концепція, доктрина кримінального права, Київська Русь, Руська Правда, Статут Великого князівства Литовського, Соборне укладення 1649 року.

Постановка проблеми

Вивчення історії того чи іншого суспільного явища, зокрема й правового, є надзвичайно важливе [1, с. 11]. Не є винятком із правил такий правовий інститут як вина. Поняття вина не виникло раптово, а формувалося протягом багатьох століть. Як вірно зауважує з цього приводу Д.П. Альошин, «формуванню цього інституту кримінального права, виробленню конкретних дефініцій та їх розміщенню у Загальній і Особливій частинах КК України передував досить тривалий період розвитку правової думки, який відбився на усій історії становлення української державності» [2, с. 10]. Тому вбачається актуальним питання про історичний нарис становлення поняття вина в кримінальному праві України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання, присвячені різнобічному висвітленню основних засад вина як невід'ємного елементу складу кримінального правопорушення у теорії кримінального права та правозастосовній діяльності правоохоронних і судових органів, неодноразово були предметом наукових пошуків багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, таких як: Д.П. Альошин, О.М. Литвинов, В.А. Мисливий, А.А. Музика, С.І. Нежурбіда, В.Я. Тацій, В.В. Шаблистий, Ю.В. Шинкарьов та інші. Проте, незважаючи на жвавий інтерес до вказаної проблематики з боку

науковців, чимало питань залишаються не дослідженими чи вивченими фрагментарно. Тому в цій статті ставимо перед собою наступне **наукове завдання** – проаналізувати правові джерела та встановити етапи й особливості становлення поняття вини в кримінальному праві України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виникнення кримінально-правових норм на території сучасної України пов'язують зі становленням Київської Русі як держави. Під впливом історичних факторів разом з формуванням феодального суспільства та держави стало розвиватися і феодальне право, кримінальне зокрема. Важливу роль в укріпленні тодішньої держави відіграла створена в період формування феодальних відносин правова база, яка отримала кінцеве оформлення в основному правовому документі того часу – Руській Правді [3, с. 5, 6]. В окремих статтях названого акта живається термін винний, однак його зміст не розкривається. Також в ст.15 говориться про злий намір на вчинення злочину. Слід зазначити, що Руська Правда містила лише конкретні склади злочину. Поділу кримінального права на Загальну та Особливу частини не було. Тому, перші згадки про умисні та невмисні злочини ми знаходимо в складах, які стосувалися злочинів проти життя. Зокрема, ст. 19 Правди Ярославичів закріплювала: «Якщо вб'ють огнищанина умисно, але без корисних намірів, то з вбивці стягується 80 гривень» [3, с. 17]. Як бачимо, вже виявляються перші зародки суб'єктивного інкримінування, умислу та мотиву.

У Просторовій редакції Руської Правди вперше згадується про ставлення в вину, зокрема в ст. 26 вказується, « якщо ображений, не стримавшись в помсту сам вдарить мечем, то це в вину йому не ставити.» На нашу думку, це було пов'язано з тим, що на Русі найтяжчим злочином вважалася образа. Честь та гідність визнавалася найвищою соціальною цінністю і посягання на них суворо карались. Ображений звільнявся від відповідальності в випадку, коли він не стримавшись в помсту особі, яка його обра-

зила завдавав шкоди шляхом заподіяння тілесних ушкоджень.

Цікавою вбачається практика встановлення та доказування вини в Київській Русі. Як зауважує В.Н. Сергєєвич, ст. 21 Руської Правди передбачала: « Якщо обвинувачений у вбивстві не може знайти свідків на свій захист, то вина у вчиненні злочину встановлювалась випробуванням гарячим залізом» [4, с. 92]. У такий спосіб «залізо» було на той час одним із способів визначення вини за ступенем опіку руки. В XIV ст. випробування залізом замінюється іншим способом визначення вини – відкритою сутичкою, переможець якої визнається невинуватим. Звідси можна зробити висновок, що невинуватим визнавався сильніший, а той, хто хоча і не вчинив злочин, виявившись фізично слабшим, піддавався покаранню. В ст. 22 було визначено встановлення вини при випробуванні водою. Однак, цікавим є те, що невинуватим визнавався той, хто потонув. Аналогічним способом встановлювали винність жінки в чаклунстві [4, с. 93].

Крім того, варто звернути увагу на те, що в статтях 5–6 Руської Правди виділені обставини, які пом'якшують або обтяжують вину за вчинення вбивства. В основі розмежування лежать зовнішні ознаки, які не відповідають ознакам наявності злої волі, що було характерним для римського права. Дійсно, Руська Правда вводить свій принцип ступені відповідальності, який оснований не на розумінні умисного та невмисного вбивства, а на тому чи було це вбивство вчинене відкрито, в чесному бою, чи під сварки на застіллі, коли вимоги до поведінки її учасників були дещо знижені; чи таємно [4, с. 86, 87]. Також у ст. 64 Просторової редакції Руської Правди передбачається відповідальність господаря за вчинки закупа, який вкраде на стороні яке не-будь майно. На цьому прикладі показано, що в Київській Русі не дотримувалася принцип особистої відповідальності за вчинення майнових злочинів залежними особами. Це, мабуть, було пов'язано з тим, що ці особи не являлися суб'єктами даних злочинів, оскільки нести майнову відповідальність не могли, бо не мали у своїй власності ніякого майна. Відшкодовувати збитки за свого закупа мав господар [3, с. 41]. З

цього приводу М. Владимирський-Буданов, М. Флегонтович зазначають: «вже в період помсти ми знаходимо явні, хоча і недосконалі ознаки кримінального інкримінування, однак маються і випадки об'єктивного інкримінування, коли штраф за вчинений злочин холопом сплачував господар» [5, с. 311].

Суб'єктом злочину в Київській Русі визнавалася особа, яка володіла вільною волею та свідомістю, адже карали не за виявлення наміру на вчинення злочину, а лише за вчинення діяння. Ми погоджуємось з думкою С.І. Нежурбіди з приводу того, що «поступово практика застосування кримінального закону приєднує до об'єктивного інкримінування в якості доповнення суб'єктивне зобов'язання, коли в зовнішній шкоді знаходяться і прояв внутрішньої вини суб'єкта злочину» [6, с. 12].

Вплив Руської Правди на подальший розвиток права важко переоцінити. В період роздробленості законодавчий розвиток її норм зупинився. На той час роль джерел права відігравали нормативні акти, які видавалися на території окремих князівств. Це, наприклад, судні грамоти. Слід зауважити, що суттєвих відмінностей від норм Руської Правди в них не було, оскільки вони були розроблені на її основних положеннях. Тому, ми погоджуємось з думкою Г.К. Анеліна з приводу того, що «Руська Правда лягла в основу права всіх народів, які проживали на території Київської Русі та відіграла виключну роль в їх правовому розвитку. Вплив норм Руської Правди на подальше становлення феодального права відчувалось до XVII століття» [3, с. 11].

Як приклад, у Псковській Судній грамоті, як відзначає В.А. Рогов, абстрактно-теоретичне розуміння вини відсутнє, вживаються тільки похідні терміни «винний» та «звинувачувати». Загальна конструкція статей показує, що «винний» – це особа, яка звинувачена в протизаконних діях. Винність пов'язується з конкретним станом особи, а не його душевною чи розумовою діяльністю. Вина стійко матеріалізується. Літописна термінологія показує, що її можна було взяти, забрати, віддати. Таким чином, смислове значення вини адекватне матеріальним і грошовим стягненням [7, с. 53].

Наступним правовим документом, який діяв на території сучасної України й здійснив вагомий внесок на розвиток права в цілому й окремих інститутів зокрема, є Статут Великого князівства Литовського 1529 року. Цей нормативний акт є проявом суттєвого кроку вперед в законодавчій регламентації основних інститутів кримінального права. З цього приводу Н.А. Максименко, здійснюючи аналіз норм руської Правди та Литовського Статуту, приходять до висновку, що ці два правові документи дуже схожі між собою, але в Литовському Статуті з'явилися норми, які були невідомі Руській Правді. Науковець зазначає також те, що основним джерелом кримінальних законів Литовського Статуту є руське звичаєве право та законодавчі джерела, при цьому не заперечуючи впливу польського та німецького права [8, с. 23]. Поділу на Загальну та Особливу частини кримінального права в Статуті не було. Тому загальні положення, які стосувалися умислу, необережності, принципу особистої відповідальності можна було знайти виключно в конкретних складах злочинів. Так, стаття 1 передбачала: «Великий князь зобов'язується нікого не карати по заочному наговору, а лише в випадку, якщо вина встановлена судом, то винний повинен понести покарання. У такий спосіб здійснено формальне закріплення на законодавчому рівні принципу відповідальності за наявності вини. Ще одним підтвердженням нашого припущення є ст. 5 розділу III, в якій зазначається: «Якщо хто не-будь був обвинувачений перед нами як марнотратник та такий, що заподіяв шкоду нашому двору, то обидві сторони повинні з'явитися перед нами. Після того як сторони будуть вислухані, винний понесе заслужене покарання, а без вини карати не будемо» [9, с. 63].

Стаття 7 Розділу 1 Статуту Великого князівства Литовського передбачає: «Ніхто ні за кого не повинен нести покарання, а кожен за себе. Ніхто не повинен бути покараний і засуджений за чий не-будь проступок, а тільки той, хто винний. А тому в відповідності з християнськими законами ніхто не повинен бути покараний, якщо його вина не буде встановлена судом, тобто ні дружина за злочин свого чоловіка, ні батько за злочин

сина, ні син за батька, а також ніхто з родичів, ні слуга за пана» [9, с. 50]. Важливість даної норми важко переоцінити, оскільки на законодавчому рівні вперше закріплено принцип особистої відповідальності за вчинення злочину, який знайшов свій подальший розвиток і у Соборному Укладенні 1649 року. Однак, слід зауважити, що за вчинення деяких злочинів, коли особа, яка його вчинила переховувалась, родина позбавлялася помістя, яке переходило у власність великого князя. На нашу думку, це був специфічний метод боротьби з ухиленням від відповідальності та залишки об'єктивного інкримінування, які широко застосовувались в кримінальному праві Київської Русі.

В Статуті закріплюється принцип рівності перед законом на відміну від положень Руської Правди, однак, без сумніву, класовий розподіл суспільства тривав і нерівність між різними соціальними групами зберігалася.

Цікавою, на нашу думку, є ст. 13 наведеного вище Статуту, яка передбачає: «Якщо хто не-будь за рішенням суду був ув'язнений в нашу великокняжу тюрму ... , а той, в чий руки був переданий цей винний, по своїй недбалості випустив би його із в'язниці, то він сам зобов'язаний сплатити суму, яка була покладена на винного і доставити його в суд, в визначений термін» [9, с. 52]. Як бачимо, на законодавчому рівні закріплюється відповідальність за злочинну недбалість за умови, коли на особу покладено обов'язок наглядати за ув'язненим, а вона за своєю недбалістю випускає із в'язниці винного. Ще одним прикладом необережного заподіяння шкоди є ст. 24 Розділу III Литовського Статуту, якій зазначається: «Якщо хто не-будь порушив в суді справу про нанесення йому рани, а відповідач заявив, що ранив необережно і надав докази цьому, ми, маючи на увазі те, що ніхто без своєї вини не повинен зазнавати поранення, постановляємо і наказуємо: за ці рани позивачу повинно бути сплачено» [9, с. 84]. Аналіз даних норм показує, що вчинення злочинів з необережності в кримінальному праві Литовського Статуту тягнуло, в більшості випадків, передбачало майнову відповідальність на відміну від умисних, за які застосовувалися жорстокі

покарання. Таким чином Литовський Статут проводив диференціацію кримінальної відповідальності в залежності від того, умисно чи необережно вчинений злочин.

В ст. 17 розділу 7 Статуту Великого князівства Литовського передбачено процесуальні особливості доведення вини: «Якщо хто не-будь притягнув до суду іншого за напад, то він зобов'язаний довести своє обвинувачення свідченнями, які заслуговують довіри. Якщо свідка немає, але залишились сліди цього насильства, то він буде сам доводити вину відповідача своєю присягою. Однак, якщо б він допустив відповідача до присяги і той хотів присягнути про свою невинуватість, а позивач, який порушив справу в суді про насильство, присягнути не захотів, то з відповідача повинно бути зняте обвинувачення» [9, с. 84]. З сучасного погляду дана норма викликає співчуття до особи, яку звинувачували у вчиненні нападу, оскільки її вина встановлювалась за допомогою присяги потерпілої особи. Навіть паралельна присяга про невинуватість не бралася до уваги судом при встановленні вини у вчиненні злочину. Однак, в даній нормі є і раціональне зерно. В період середньовіччя такий спосіб доведення вини широко застосовувався. На нашу думку, це було пов'язано з тим, що вплив релігії і церкви в той період був надзвичайно великим. Вважалося, що сказати неправду під присягою являється одним з найтяжчих гріхів. Тому, сам факт присяги потерпілою особою визнавався встановленням істини по справі і, зокрема, вини відповідача у вчиненні злочину. Як бачимо, об'єктивне інкримінування, яке широко застосовувалося в кримінальному праві Київської Русі зберігалось і в праві Литовського Статуту.

Наступною історичною пам'яткою кримінального права, яка містила норми про умисел та необережність, є Соборне Укладення 1649 року. Цей правовий документ став новим етапом в розвитку юридичної техніки та першим друкованим пам'ятником руського права. Соборне Укладення не має прецедентів ані в історії українського законодавства, ані в сучасній європейській практиці [10, с. 77]. Вдалим убачається твердження, яке висловлюють з цього приводу

М.Н. Тихомиров, П.П. Єпіфанов, і відповідно до якого Соборне Укладення 1649 р. – це перший в історії феодального права систематизований збірник юридичних норм, які стосуються державного, адміністративного, цивільного, кримінального права та порядку судочинства [11, с. 29].

У Соборному Укладенні вдосконалення категорій умислу та необережності супроводжувалося зміщенням понятійного значення вини в світ людських переживань. У такий спосіб Соборне Укладення 1649 року зафіксувало різні відтінки «винності» за період відходу від матеріальності вини. Це зумовило деякі розбіжності та непослідовність в кодексі теорії вини. Засудження суб'єкта визнавалось законним лише за наявності винності. Хоча сюди входило, перш за все, вчинення протиправних дій, по-друге, важливо було «покривити виною» всю сукупність умов. Звідси, формула Укладення – покарання «чинить смотря по вині» означала необхідність враховувати всі форми нанесеної шкоди [7., с. 58]. Однак в главі XXII Укладення, вина вживається виключно як синонім злочинної дії, хоча згадується й про умисел. На думку В.А. Рогова, останнє означає, що кодекс розрізняє необережні та цілеспрямовані дії, однак чітко узагальнити це не може. Заважає нерозробленість поняття злочинної дії, яке часто замінюється виною. Важливим є поява в Укладенні поняття «волі». Так, якщо показання обвинуваченого не підтверджуються свідками, на яких він вказав, то «його звинуватити тому, що він на тих людей заслався за своєю волею». Оцінка розбіжностей вольової спрямованості дій винного досить висока. Наприклад, у ст. ст. 226–228 Укладення законодавець розрізняє казус, необережність («небрежение») та умисел («нарочное дело») в злочинах, пов'язаних з підпалами майна [7, с. 59].

Розмежування умисних та невмисних злочинів ми знаходимо також в нормах, які передбачають відповідальність за державні злочини, найбільш тяжкі загальнокримінальні діяння, посягання на життя та здоров'я, самовільний виїзд без грамоти. Так, стаття 1 Глави II «Про государську честь та про те, як государське здоров'я оберегати» закріплює відповідальність за вияв-

лення наміру на вчинення злочину проти життя та здоров'я царя. Норма передбачає застосування вищої міри покарання – смертної кари до особи, яка «злое дело на государское здоровье мыслит и делать хотел». На думку Г.Г. Тельберга ці слова свідчать не про виявлення наміру, а про підготовчі дії. Ми вважаємо, що таке припущення не є переконливим, оскільки про підготовчі дії може свідчити умисне створення умов для вчинення злочину, а в даному випадку йдеться лише про прояв особою наміру на вчинення злочину. Караність, так званого, голого умислу вперше введена в законодавство Соборним Укладенням, однак на практиці була відома ще в XIV–XV ст. [12, с. 32; 10, с. 260, 261]. Для застосування покарання достатньо було довести наявність думок чи підготовчих дій, настання наслідків не обов'язково. Як бачимо, законодавцем сформульовано «усічений» склад злочину. Не випадково Укладення не передбачає замаху на життя государя, оскільки злочин вважається закінченим з моменту виявлення наміру. На нашу думку, це свідчить про досить високий рівень юридичної техніки законодавця.

Ідея особистої відповідальності також знайшла своє відображення в Соборному Укладенні. Зокрема, ст. ст. 6–10 вказаного акта встановлювали, що при обвинуваченні в зраді, смертній карі та конфіскації майна підлягають не лише сам винний, а і всі члени його сім'ї (дружина, діти, батьки та інші), якщо вони знали про його зраду [12, с. 33]. Невинуватим членам сім'ї зрадника видавалось прожиткове помістя, оскільки після конфіскації майна вони залишалися без засобів. Однак, на практиці вимога майнової та особистої недоторканності невинуватих не виконувалась. Государ міг усунути дітей від служби в армії і т. д. Розповсюдження відповідальності на членів сім'ї було відоме давньоруському законодавству, зокрема текст ст. 7 Руської Правди свідчить про те, що члени сім'ї відповідали незалежно від участі у злочині, тобто мало місце об'єктивне інкримінування. Однак, це питання отримало вирішення в Укладенні, яке закріпило, що члени сім'ї, які не знали про зраду, кримінальній відповідальності не підлягають (ст. 7.8, 10 Уложення) [12, с. 34].

Крім того, більш конкретно в законі з'ясовується й ступінь участі в діянні особи свідомості та волі. Так, стаття 4 Розділу IV закріплює: «той хто мав підробні документи, не знаючи того, що вони виготовлені злочинно, не підлягає покаранню» [5, с. 336]. Розмежування умисного та невмисного діяння виражені при вчиненні вбивства, хоча й техніка такого розмежування не відзначалася особливою складністю, а була ще достатньо простою.

Підсумовуючи аналіз норм Соборного Укладення 1649 р., можна зробити висновок про високий рівень законодавчої техніки формулювання основних інститутів кримінального права. Незважаючи на те, що вчення про умисел та необережність не виділено в чітку, послідовну систему, про що свідчить відсутність в Укладенні Загальної частини та вказівка в деяких нормах статей на форму вини, цей правовий документ закріпив на законодавчому рівні принцип особистої відповідальності, суб'єктивного інкримінування, перехід до розуміння вини як психологічної категорії. Не випадково, Соборне Укладення стало джерелом Військового артикулу Петра I, Статуту про покарання, які накладаються мировими суддями 1857 р., Укладення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. та Кримінального Укладення 1903 року. Як бачимо, вплив норм Соборного Укладення 1649 року відчувався протягом декількох століть аж до соціалістичної революції.

Висновки

Отже, без історичного аналізу виникнення та становлення інституту вини в кримінальному праві України неможливо визначити шляхи та способи його розвитку. Виникнення кримінально-правових норм на території сучасної України пов'язують з становленням Київської Русі як держави. Відповідно перші зародки інституту вини в кримінальному праві були сформовані в правовому акті Київської Русі – Руській Правді, знайшли свого подальшого розвитку в Статутах Великого князівства Литовського (1529, 1566 і 1588 років) та Соборному укладенні (уложенні) царя Олексія Михайловича 1649 року. У вказаних норма-

тивно-правових актах можна прослідкувати виникнення перших згадок про вини та зародження інституту індивідуальної вини шляхом утвердження принципу особистої відповідальності, перехід до розуміння вини як психологічної категорії.

Література

1. Фесенко Є.В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: монографія. К.: Атіка. 2004. 280 с.
2. Альошин Д.П. Кримінальна відповідальність за розкрадання, вчинені у співучасті: дис. ... канд. юрид. наук:12.00.08. Х., 2003. 220 с.
3. «Русская Правда»: материалы к изучению истории государства и права СССР. М.: Росвузиздат., 1962. 104 с.
4. Российское законодательство X–XX веков. В 9-ти томах. Т.1: Законодательство Древней Руси. М.: Юрид. лит., 1984. 432 с.
5. Владимирский-Буданов М., Флегонтович М. Обзор истории русского права. Ростов на Дону: Феникс. 1995. 639 с.
6. Нежурбіда С.І. Злочинна необережність: концепція, механізм і шляхи протидії: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2001. 216 с.
7. Рогов В.А. История уголовного права, террора и репрессий в русском Государстве XV–XVII веков. М.: Юрист, 1995. 288 с.
8. Статут Великого княжества Литовского 1527 г. (текст, перевод и словарь комментарий). Минск: Издательство Академии наук, БССР, 1960. 253 с.
9. Кузнецов И.Н. История государства и права России в документах и материалах: с древнейших времен по 1930 г. 2-е изд. Минск: Амафeya, 2003. 640 с.
10. Российское законодательство X–XX веков. В 9-ти томах. Т.3: Акты Земских соборов конца XVI–XVII в. в., Соборное Уложение 1649 г. М.: Юрид. лит., 1985. 512 с.
11. Тихомиров М.Н., Епифанов П.П. Соборное уложение 1649 г.: учебное пособие. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1961. 444 с.
12. Памятники русского права. Вып. 6: Соборное Уложение царя Алексея Михайловича 1649 г. М.: Госюриздат., 1957. 503 с.

Vasyl FEDYTNYK.

**HISTORICAL OUTLINE
OF THE FORMATION OF THE
CONCEPT OF GUILT IN THE CRIMINAL
LAW OF UKRAINE IN THE PERIOD
OF THE XI-XVII CENTURIES**

In the article has been emphasized that the study of the history of such a legal institution as guilt is extremely important for the development of scientific concepts to determine guilt in the doctrine of criminal law. The urgency of the issue of the historical outline of the formation of the concept of guilt in the criminal law of Ukraine has been emphasized. The historical monuments of criminal law on the territory of Ukraine for the selected period have been analyzed and the peculiarities of the origin and development of the institute of guilt have been established. It has been found that the emergence of criminal law on the territory of modern Ukraine is associated with the formation of Kievan Rus as a state. It has been established that the first embryos of the institute of guilt in criminal law were

formed in the legal act of Kievan Rus – Russkaya Pravda, has been found their further development in the Statutes of the Grand Duchy of Lithuania (1529, 1566 and 1588) and the Conciliar Act (conclusion) of Tsar Alexei Mikhailovich in 1649. In these regulations, we can trace the emergence of the first mention of guilt and the emergence of the institution of individual guilt by establishing the principle of personal responsibility, the transition to the understanding of guilt as a psychological category. It has been established that the Conciliar Act became the source of the Military Article of Peter I, the Statute on Punishments Imposed by Justices of the Peace in 1857, the Criminal and Correctional Penal Code of 1845 and the Criminal Code of 1903. It has been emphasized that the influence of the norms of the Conciliar Act of 1649 was felt for several centuries until the socialist revolution.

Keywords: guilt, form of guilt, concept, doctrine of criminal law, Kievan Rus, Ruska Pravda, Statute of the Grand Duchy of Lithuania, Conciliar Act of 1649.